

Тушынскі Дз. М.

Спецыфіка разумення беларускага тэксту як працэсу рашэння маўленчаразумовай задачы

Значная частка сучаных даследчыкаў разглядае разуменне ў звязку з разумовымі працэсамі (Ю. Д. Абрэян, А. Вежбіцка, М. І. Жынкін, Д. Фоллесдал і інш.). В. А. Арцёмаў, А. А. Смірноў, Н. А. Мянчынская адносяць разуменне да разумовых працэсаў, Л. С. Цвяткова ўказвае, што ў найноўшых працах разуменне разглядаецца як кампанент мыслення [10, с. 297].

Адпаведны падыход уласцівы і большасці даследчыкаў успрымання і разумення тэкстаў у парадыгмах псіхалінгвістыкі і псіхалогіі маўлення. І. А. Зімня паказвае, што ўспрыманне маўлення з'яўляецца сэнсавым успрыманнем, паколькі “нармальна ўключае акт асэнсавання” [2, с. 297]. Сэнсавы ўспрыманне азначаецца як складаная перцэптыўна-разумова-мнемічная дзейнасць. Такі падыход быў уласцівы ўсім савецкім працам па ўспрыманні маўлення [2, с. 311].

І. А. Зімня адзначае прыхільнасць большасці сучасных аўтараў мадэлі ўспрымання маўлення “аналіз праз сінтэз”, прапанаванай К. Стывенсам і М. Халле [2, с. 333]. Указваецца, што нягледзячы на адсутнасць агульнай тэорыі ўспрымання, усе асноўныя мадэлі (К. Стывенс і М. Халле, Д. Фрая, Ч. Осгуда, М. Жынкін і інш.) утрымліваюць у т. л. наступныя агульныя моманты: 1. Пераўтварэнне сігнала ў яго ўяўленне, 2. Элемент прыняцця рашэння, 3. Дзейнасць па вылучэнню гіпотэз. Заўважна, што дадзеныя моманты характарызуюць успрыманне маўлення як разумовы працэс.

У кантэксце дзейнаснага падыходу сэнсавы ўспрыманне маўлення разглядаецца як дзейнасць, і, адпаведна, мае свой прадмет – думку або дакладней, яе раскрыццё. На розных моўных узроўнях успрымання думка аб'ектывізавана па-рознаму. На ўзроўні звышфразавых адзінстваў (звязанага тэксту) думка можа быць прадстаўлена ў выглядзе схемы адносінаў яго дэнататаў (М. І. Жынкін), плану зместу тэксту, макра- і мікраструктуры прапазіцый (У. Кінч, Т. А. Ван Дэйк) і г. д., у залежнасці ад формы апісання сэнсавай структуры тэксту. У ходзе перцэптыўна-разумова-мнемічнай дзейнасці (яна ж – разуменне) рэцыпіент асэнсоўвае сувязі дэнататаў або прапазіцый, чым дасягаецца разуменне. У працэсе разумення ў свядомасці ўтвараецца прапазіцыйная рэпрэзентацыя тэксту, якая ўдакладняецца суаднясеннем тэкставай інфармацыі са знешнім і ўнутраным (веды, устаноўкі) кантэкстам.

А. Р. Лурья вылучае ў якасці асноўных разумовых працэсаў, неабходных для разумення тэксту, аналіз і сінтэз, неабходныя для вылучэння сэнсавых ядраў тэксту і аб'яднання сэнсавых частак, антыцыпацыю і разуменне падтэксту [5, с. 377]. В. В. Знакаў і А. К. Ціхаміраў разглядаюць працэс разумення як працэс рашэння разумовай задачы [3]. Імі вылучаюцца тыпы чытачоў, якім пры разуменні тэксту ўласцівы прыёмы абстрактна-лагічнага і наяўна-вобразнага мыслення. Існуе шэраг падыходаў да маўленчага мыслення, адзін з якіх – разгляд яго як разумовых працэсаў пры прадукцыі і рэцэпцыі маўлення – дазваляе аб'яднаць усе разумовыя працэсы пры ўспрыманні пад агульным тэрмінам маўленчае мысленне.

На сучасны момант спецыфіка разумення беларускага тэксту як маўленчаразумовага працэсу практычна не даследавана. У прыватнасці, не вызначана параўнальная якасць разумення тэкстаў аднолькавага зместу на беларускай і іншых мовах і параўнальная дамінантнасць беларускай мовы ў рашэнні задач на аснове тэкстаў.

А. А. Лявонцьеў прапануе паняцце псіхічна дамінантнай мовы як той, “... якая найшчыльней звязана з развіццём асобы і псіхічных працэсаў ..., асабліва мысленнем” [4, с. 219]. Можна дапусціць, што тая мова, на якой тэкст разумеецца лягчэй будзе ў большасці выпадкаў дамінантнай. Для слабага валодання мовай характэрны цяжэйшы і маруднейшы працэс мыслення [1, с. 42, с. 176]. Адзначаецца запавольненасць

асацыятыўнага працэсу, што, разам з адсутнасцю сувязяў слоў малавядомай мовы з вобразамі, лічыцца нагодай цяжкасці думкі на ёй.

Складанасці ў ажыццяўленні маўленчаразумовага працэсу на недамінантнай мове вынікаюць у горшай якасці разумення тэкстаў. Ніжэйшая якасць разумення тэксту на малавядомай мове абумоўлена ў т. л. няправільным вылучэннем семантычных тычак, няправільным сінтаксічным аб'яднаннем слоў, г. зн. недасканалай якасцю аналітыка-сінтэтычных працэсаў пры аперываванні тэкставым матэрыялам [9]. На сённяшні дзень недастаткова акрэслена праблема, ці фарміруюцца новыя маўленчаразумовыя навыкі і развіваюцца новыя ўменні пры вывучэнні новай мовы, або пэўным чынам удасканальваюцца наяўныя.

Адзначаецца цяжкасць выражэння думкі на беларускай мове, фармальнасць асацыяцый у дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, што можна інтэрпрэтаваць як паказчыкі недасканаласці маўленчаразумовых працэсаў [8]. Пры гэтым відавочна, што ў значнага працэнта насельніцтва беларуская мова з'яўляецца дамінантнай. Наконт якасці разумення беларускага тэксту існуюць супярэчлівыя звесткі. Адзначаецца, што 75% першакласнікаў, для якіх беларуская – другая мова, правільна разумеюць тэкст [11, с. 81]. Пры гэтым маюцца звесткі аб кепскім разуменні беларускага тэксту [8]. Відавочна недастаткова якаснае разуменне беларускага тэксту пэўнай часткай дарослага насельніцтва. Такая амбівалентнасць абумоўлівае неабходнасць кантынуальнага падыходу да ступені валодання мовай у насельніцтва і вынікаючай кантынуальнасці якасці маўленчаразумовых працэсаў, неабходных для разумення тэкстаў.

Эксперыменты з мэтай даследавання разумення тэкстаў як разумовага працэсу праводзіліся, у прыватнасці А. М. Сакаловым, В. В. Знакавым і А. К. Ціхаміравым [3; 9]. Мэта нашага эксперыменту – вызначыць залежнасць якасці рашэння задачы, сфармуляванай у выглядзе тэксту, ад яе прад'яўлення на пэўнай мове, высветліць параўнальную дамінантнасць беларускай мовы ў рашэнні маўленчаразумовай задачы пры разуменні і ўплыў працягласці навучання на якасць рашэння. Падобныя мэты неаднаразова ставілася ў эксперыментах па вывучэнні разумення розных тыпаў тэкстаў на замежных мовах. У кантэксце даследавання разумення на роднай мове з нявызначаным дамінантным статусам дадзенай мэты ставілася вельмі рэдка.

Галоўная эксперыментальная гіпотэза: якасць рашэння тэкставай задачы на беларускай мове адрозніваецца ад якасці яе рашэння на рускай. Абгрунтаванне гіпотэзы: разумовыя працэсы на недамінантнай мове запавольненыя і ўскладненыя, што адбываецца на якасці разумення. Для рашэння прапанаванай задачы неабходна звяртацца да тэксту на пэўнай мове. Тэарэтычна, гэта вымагае перапрацоўкі інфармацыі менавіта на гэтай мове. Рэцыпіент мае магчымасць або ажыццяўляць унутранае маўленне на мове тэксту, або ажыццяўляць унутраны пераклад. У апошнім выпадку працэс мыслення будзе запавольнены, што мусіць адбіцца на выніках. Назапашаных на сённяшні дзень дадзеных недастаткова, каб канкрэтызаваць гіпотэзу і зрабіць выснову аб тым, якая мова дамінантная ў нашым выпадку.

На наш погляд, правільнае рашэнне прапанаванай задачы на аснове тэксту вымагае перадусім развітасці разумовага ўмення пераструктурацыі тэкставай інфармацыі ў графічную рэпрэзентацыю тэкставых данататаў. Правільны адказ вымагае і развітасці ўменняў і навыкаў увагі, канцэнтрацыі, здольнасці абстрагавацца ад неістотных дэталей.

У эксперыменце скарыстаны міжгрупавы план з выпадковай рандамізацыяй. Палова выбаркі, якая атрымала тэкст-задачу на беларускай мове будзе далей умоўна называцца “беларускай”, на рускай мове – “рускай”. Галоўная незалежная пераменная – мова (беларуская або руская), залежная – якасць рашэння.

Дадатковая незалежная пераменная 1 – працягласць навучання. Дадатковая гіпотэза №1: якасць рашэння станоўча карэлюе з курсам рэспандэнтаў. Дадатковая незалежная пераменная 2 – спецыяльнасць рэспандэнтаў. Дадатковая гіпотэза №2: студэнты-філолагі лепей рашаюць задачу на тэкставым матэрыяле, чым студэнты-гісторыкі. Абгрунтаванне

гіпотэзы: напэўна, студэнты-філолагі больш працуюць з тэкстамі і ажыццяўляюць іх лагічны аналіз.

У якасці эксперыментальнага матэрыялу выкарыстаны ўрывак з беларускага [6] і рускага [7] перакладаў падручніка Д. Майерса "Псіхалогія". Тэксты двух перакладаў былі касметычна апрацаваныя для прывядзення іх да максімальнай адпаведнасці. Ніжэй прыводзім беларускі варыянт

Уважліва прачытайце тэкст і сфармулюйце асноўную думку параграфу, абазначаных нумарамі. Потым адкажыце на 2 пытанні ў апошнім параграфі

Распчэпленне мозга

1. У 1961 годзе два нейрахірургі з Лос Анджэлеса Філіп Фогель і Джозэф Боген мелі намер праапэрыраваць некалькі пацыентаў, хворых на эпілепсію. Хірургі выказалі меркаванне, што самыя цяжкія прыпадкі хваробы абумоўлены ростам і без таго надзвычай моцнай актыўнасці мозга, якая падтрымліваецца паміж правым і левым паўшар'ямі. А раз гэта так, то хірургі зацікавіліся, ці не змаглі б яны паставіць вострыя эпілептычныя прыпадкі пад кантроль, калі б парушылі ўзаемадзеянне паўшар'яў? Дзеля гэтага трэба было перарэзаць мазолістае цела (або корпус калосум) — шырокую паласу аксонавых валокнаў, якая злучае два паўшар'і.

2. У іх былі падставы меркаваць, што такая аперацыя не моцна пашкодзіць хворым. Псіхологі Роджэр Сперы, Рональд Майерс і Майкл Газаніга ўжо раздзялялі гэтак мозг катой і малпаў без цяжкіх наступстваў. Такім чынам, Фогель і Боген рашыліся на аперацыю. І што ж? Прыпадкі амаль зніклі, хворыя прыйшлі ў нармальны стан, а іх інтэлект і асабовыя якасці амаль не пацярпелі. Прачнуўшыся пасля аперацыі, адзін хворы нават пажартаваў, што ў яго "галава распчэпліваецца ад болю".

3. Калі б вы пагутарылі з такім пацыентам з распчэпленым мозгам, то вы, мабыць, не заўважылі б нічога незвычайнага. Вы зразумелі б тады, чаму гадоў дзесяць таму нейрапсіхолог Карл Лэшлі пажартаваў, што мазолістае цела існуе толькі для таго, "каб не даць магчымасць паўшар'ям прагінацца". Але жарты жартамі, а ўсё ж шырокая палоска, якая складаецца з 200 мільёнаў нервовых валокнаў, здольных перадаваць больш чым мільярд бітаў інфармацыі ў секунду з аднаго паўшар'я ў другое, павінна мець і больш важнае прызначэнне. Аказалася, што так яно і ёсць, а выявілі гэта і далі ключ да разумення спецыфічных функцый абодвух паўшар'яў якраз доследы Сперы і Газанігі.

4. Неўзабаве пасля адной з аперацый па распчэпленні мозга даследчыкі заўважылі, што калі яны клалі якую-небудзь рэч у левую руку пацыента, ён не адчуваў наяўнасці. Гэта не здзівіла даследчыкаў. Яны ведалі, што інфармацыя ад левай рукі ідзе да правага паўшар'я, а іх доследы над жывёламі паказалі, што правае паўшар'е не змагло б даслаць гэтую інфармацыю да зон левага паўшар'я, якія кантралююць мову. Калі Сперы і Газаніга правялі некалькі доследаў на ўспрыманне, былі атрыманы сенсацыйныя вынікі.

5. Нашы вочы так узаемадзейнічаюць з мозгам, што калі мы глядзім проста перад сабой, то левая палова нашага поля зроку праз абодва вочы перадаецца на правае паўшар'е. І акурат гэтак жа правая палова поля зроку перадаецца толькі левому паўшар'ю. Адна жанчына, у якой у выніку моцнага ўдару быў пашкоджаны ўчастак левага паўшар'я, адказны за зрок, час ад часу скардзілася, што медыцынскія сёстры не ставяць дэсерт або каву на яе паднос. Калі ж яна паварочвала галаву так, што паднос з'яўляўся ў правай частцы яе поля зроку (дзе кара левага паўшар'я магла яго візуальна ўспрыняць), яна звычайна ўскліквала: "А вось і ён! Але дзе ж ён быў раней?".

6. У здравым непашкоджаным мозгу інфармацыя, якая паступае толькі ў правае паўшар'е, хутка дасылаецца ў левае, якое яе вербалізуе. Але што здараецца са здравым ва ўсіх іншых адносінах чалавекам, у якога раздзелена мазолістае цела? Каб адказаць на гэтае пытанне, даследчыкі просяць пацыента з распчэпленым мозгам глядзець на якое-небудзь азначанае імі месца. Затым яны дасылаюць інфармацыю ў левае або ў правае паўшар'і (яна то ў правай, то ў левай частцы поля зроку). І нарэшце працуюць з кожным паўшар'ем паасобку.

Скажыце, ці можаце вы адгадаць вынікі аднаго эксперымента, у якім выкарыстана гэтая працэдура. Пакуль пацыент сядзіць, узіраючыся ў адну кропку на экране, слова HEART (сэрца, Англ.) мільгае ў яго полі зроку: "HE" — у левай палове поля, а "ART" — у правай. Папершае, што ж, паводле іх слоў, бачылі пацыенты? Па-другое, калі іх папрасілі паказаць левай рукой, што яны бачаць — "HE" альбо "ART", — то што яны паказалі?

Правільныя адказы: 1: ART, 2: HE.

Рэспандэнтам было дадзена дадатковае заданне пісьмова фармуляваць галоўныя думкі першых шасці параграфіў. Гэты від працы стымуе вылучэнне асноўнага зместу, і пільнасць да яго. Як было акрэслена ў тэарэтычнай частцы, шэраг аўтараў зводзіць разуменне тэксту да вылучэння рэцыпіентам яго дэнататаў або галоўных ідэй. Час на рашэнне быў не абмежаваны. Пры гэтым, з мэтай фактычнага абмежавання і зняцця фрустрацыі рэспандэнтам было паведамлена, што *a priori* невядома, ці дастаткова ў тэксце інфармацыі, каб адказаць на пытанні. Яны былі вольныя абазначыць гэта ў якасці свайго адказу.

У эксперыменце ўзялі ўдзел студэнты ўсіх курсаў факультэту беларускай філалогіі БДПУ, студэнты 1 курсу факультэту рускай філалогіі БДПУ (130 чал. – эксперыментальная выбарка, 123 чал. – кантрольная), а таксама студэнты другога курсу факультэту гісторыі БДПУ (44 чал. – эксперыментальная выбарка, 44 чал. – кантрольная). Выбар рэцыпіентаў абумоўлены перадусім тым, што будучыя спецыялісты дадзеных спецыяльнасцяў стануць эталонамі развітасці маўленчараzumовых уменняў для некалькіх пакаленняў навучэнцаў. З гэтай нагоды неабходна даследаваць ступень развітасці іх маўленчараzumовых уменняў.

У табл. 1 прыводзяцца вынікі па выбарцы філолагаў.

Табліца 1

Колькасць правільных адказаў на пытанні ў выбарцы студэнтаў-філолагаў

Беларускі тэкст		Рускі тэкст	
пытанне 1	пытанне 2	пытанне 1	пытанне 2
20 са 130	27 са 130	22 са 123	13 са 123
15,38%	20,7%	17,88%	10,5%

Шматфункцыянальны статыстычны крытэрыі Фішэра (ϕ) паказаў, што значнага адрознення паміж колькасцю правільных адказаў на першае пытанне ў выбарках няма. На другое пытанне значна ($p < 0,01$) больш правільных адказаў дадзена ў “беларускай” выбарцы. Мы робім дапушчэнне, што правільны адказ толькі на адно з пытанняў можна палічыць часткова правільным адказам.

Правільна на абодва пытанні задачы ў беларускай выбарцы адказала 12 чал. (9,23%), у рускай – 3 чал. (2,43%). Розніца значная ($p < 0,001$). Такім чынам, пацверджана, што вынік рашэння ў пэўнай ступені залежыць ад мовы тэксту. Магчыма, беларускі тэкст на натуральна-навуковую тэму *a priori* ўспрымаўся як болей складаны і стымуляваў большую ўвагу і канцэнтраванасць. Пры гэтым мы робім дапушчэнне, што правільныя адказы не з’явіліся вынікам здагадкі.

Адсутнічае істотная розніца паміж колькасцю чалавек у беларускай і рускай выбарках, якія адказалі, што для рашэння задачы ім недастаткова інфармацыі. У беларускай выбарцы яна складае 10,8%, у рускай – 16,3%.

З табліцы 2 бачна, што карэляцыі паміж нумарам курсу (паказчык працягласці навучання) і працэнтнай доляй правільных адказаў на ім шчыльныя пры ўліку паказчыкаў магістрантаў. Пры няўліку магістрантаў (праз вялікую верагоднасць адсутнасці вырашальнага ўплыву на якасць іх рашэння менавіта дадатковага году навучання, а таксама іх нешматлікасць) (паказчыкі ў дужках) карэляцыі істотна ніжэйшыя, хаця і ў гэтым выпадку выяўлены сярэднія карэляцыі. Калі не ўлічваць вынікі і магістрантаў, і першакурснікаў (табл. 2 ніжні радок (не рангавая карэляцыя), заўважна, што для рускай выбаркі карэляцыя з курсам шчыльнейшая, чым для беларускай, што можа тлумачыцца большым станоўчым уплывам навучання на дамінантнасць рускай але не беларускай мовы па дадзенаму крытэрыю нават у студэнтаў-беларусазнаўцаў.

Табліца 2

Карэляцыі паміж нумарам курсу і колькасцю правільных адказаў у беларускай і небеларускай выбарках

Пытанне 1		Пытанне 2	
бел.	рус.	бел.	рус.
$r = 0,6 (0,3)$	$r = 0,83 (0,6)$	$r = 0,83 (0,65)$	$r = 0,83 (0,6)$
0,17	0,49946	0,00659	0,38978

Павялічэнне колькасці правільных адказаў з курсам абсалютна не лінейнае: на папярэднім курсе можа быць большы працэнт адказаўшых правільна, чым на старэйшым. Агульныя працэнты правільных адказаў вельмі нізкія, апроч магістрантаў. Такім чынам, нягледзячы на верагоднасць (але не пэўнасць) станоўчага ўплыву навучання на ступень развіцця ўменняў рашэння падобных задач, атрыманыя вынікі выразна ўказваюць на неабходнасць дадатковага развіцця навыкаў рашэння задач на тэкставым матэрыяле.

Вынікі ў выбарцы гісторыкаў гл. у табл. 3.

Табліца 3

Правільныя адказы ў выбарцы студэнтаў-гісторыкаў

	Беларускі стымул (44 чал.)	Рускі стымул (44 чал.)
Пытанне 1	3 (6,8%)	5 (11,4%)
Пытанне 2	1 (2,3%)	3 (6,8%)
Поўныя правільныя адказы	1 (2,3%)	2 (4,5%)

Параўнанне з дапамогай крытэрыя ϕ не паказала значных адрозненняў паміж беларускай і рускай выбаркамі. Пры гэтым заўважна, што ў адрозненне ад філолагаў, больш правільных адказаў на другое пытанне і на абодва пытанні даецца на рускамоўны стымул. Параўнанне паміж выбаркамі студэнтаў філолагаў другога курса і гісторыкаў не выяўляе істотных адрозненняў па першаму пытанню задачы (гл. табл. 4), хаця заўважна, што ў філолагаў істотна больш правільных адказаў у беларускіх выбарках. На другое пытанне філолагі даюць значна больш правільных адказаў у беларускіх выбарках ($p < 0,001$), у рускіх выбарках працэнтныя долі блізкія. Пры параўнанні поўных правільных адказаў значная розніца адсутнічае.

Табліца 4

Працэнтныя долі правільных адказаў у выбарках філолагаў 2 курсу і гісторыкаў

	Філолагі		Гісторыкі	
	беларускі тэкст	рускі тэкст	беларускі тэкст	рускі тэкст
Пытанне 1	17,24%	16,66%	6,8%	11,4%
Пытанне 2	20,68%	6,66%	2,3%	6,8%
Поўныя правільныя	6,77%	1,69%	2,3%	4,5%

Студэнты-філолагі лепш спраўляюцца з задачай, калі тэкст-стымул падаецца па-беларуску, а значная розніца ў якасці адказаў на рускамоўны стымул адсутнічае пры некалькі большым працэнце правільных адказаў у гісторыкаў.

Істотных розніц паміж частотнасцю памылковых адказаў у “беларускай” і “рускай” выбарках няма.

Вынікі

Галоўная гіпотэза агулам пацверджана. Залежнасць якасці рашэння ад мовы прысутнічае, але абумоўлена выбаркай: у філолагаў яна значная, у гісторыкаў – не. Рашэнне задачы на беларускай мове ў філолагаў лепшае, чым задачы на рускай і чым рашэнне задачы на беларускай гісторыкамі, а гісторыкі нязначна лепей рашаюць задачу на

рускай мове. Такім чынам, дадатковая гіпотэза № 2 часткова пацверджана ў выпадку прад'яўлення задачы на беларускай мове.

Маецца шчыльнейшая сувязь працягласці навучання з рашэннем задачы на рускай але не на беларускай мове ў студэнтаў-беларусазнаўцаў.

Дадатковая гіпотэза № 1 хутчэй не пацверджана. Нягледзячы на атрыманыя шчыльныя і сярэднія станоўчыя карэляцыйныя якасці рашэння з курсам у асобных варыянтах параўнання, відавочна, што лінейнае ўзрастанне якасці рашэння ў працэсе навучання адсутнічае. Працэнт правільных адказаў вельмі нізкі. Гэта сведчыць аб неабходнасці развіцця ўмення рашаць падобныя задачы.

Літаратура:

1. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам. – М.: Просвещение, 1965. – 227 с.
2. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.
3. Знаков В. В., Тихомиров О. К. “Понимание текста как процесс постановки и решения мыслительной задачи” // Вестник МГУ. – Серия 14 Психология. – 1991. – №3. – С. 17-26.
4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1997. – 288 с.
5. Лурия А. Р. Язык и сознание / Под ред. Е. Д. Хомской. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1998. – 336 с.
6. Майерс Д. Псіхалогія. Падручнік / Пер. с англ. В. Старовойтава і інш. – Мн.: ТАА “Лекцыя”, Беларускае Фонд Сораса, 1997. – 559 с.
7. Майерс Д. Психология / Пер. с англ. И. А. Карпиков. В. А. Старовойтова. Под общ. ред. В. А. Янчука. – Мн.: ООО «Поппури», 2001. – 847 с.
8. Налівайка Н. А. Цяжкасці ў рэалізацыі новага зместу моўнай адукацыі ў 1 класе рускамоўнай школы // Актуальныя праблемы моўнай адукацыі вучняў ва ўмовах рэфармавання агульнаадукацыйнай школы: Зборнік мат-лаў канф., Мазыр, 22 – 23 сакавіка 2001 г. / Рэдкал. В. В. Валетаў і інш. – Мазыр: Маз. дзярж. пед. ін-т, 2001. – С. 209 – 213.
9. Соколов А. Н. Психологический анализ понимания иностранного текста // Известия АПН СССР. – 1947. – №7. – С. 163 – 190.
10. Цветкова Л. С. Нейропсихология и афазия: новый подход. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 592 с.
11. Яленскі М. Г. Асобны падыход у методыцы навучання беларускай мове. Тэарэтычна-эксперыментальныя даследаванні. – Мінск, НІА 1997. – 111с.

РЭЗІЮМЕ

У артыкуле апісваюцца вынікі эксперыментальнага даследавання спецыфікі разумення беларускага тэксту. Працэс разумення разглядаецца як працэс рашэння маўленчаразумовай задачы. Атрыманы вынікі, якія сведчаць аб большай псіхічнай дамінантнасці беларускай мовы ў параўнанні з рускай у студэнтаў-філолагаў і іх падобнай дамінантнасці ў студэнтаў-гісторыкаў. Студэнты-філолагі лепей, чым гісторыкі, рашаюць тэкставую задачу пры яе прад'яўленні на беларускай мове, вынікі для рускай мовы значна не адрозніваюцца.

The article narrates on experimental research of text comprehension in the Belarusian language. Text comprehension is viewed as a process of verbal thinking task solving. The results show that students with a major “Belarusian philology” solve a task better if it is formulated as a text in Belarusian than when it is in Russian. Unlikely, the language factor doesn't matter for historians. Philologists perform better than historians when the task is in Belarusian with no significant difference between the groups when the task is in Russian.